

AREOPAGITIKA

John MILTON

(v preklade a interpretácii Juraja Vojteka¹)

1 John Milton

Narodil sa v roku 1608 v Londýne. Ako dvadsaťštyriročný získal titul Master of Arts a vyšla mu prvá báseň. Hodne sa venoval štúdiu gréckej a rímskej klasickej literatúry a v tomto období sa vzdal niekdajšej myšlienky pôsobiť ako protestantský duchovný. V rokoch 1638 – 1639 cestoval po Taliansku so snahou spoznať jeho kultúrne dedičstvo. O päť rokov neskôr sa uňho začal prejavovať zelený očný zákal. Rozišiel sa s presbyteriánmi. V roku 1649 sa ako prvý verejne vyslovil za republiku v Anglicku. O dva roky stratil zrak úplne. Za život bol ženatý trikrát. Zomrel v roku 1674 na látku.

Milton bol verejným tribúnom a významným mysliteľom. Najznámejšími dielami tohto anglického básnika, dramatika, prozaika a publicistu sú skladby Stratený raj (*Paradise Lost*) a Raj znovunadobudnutý (*Paradise Regained*). Vrcholom jeho prozaického diela je Areopagitika,² reč pána Johna Milтона za slobodu nepovolenej tlače, určená anglickému parlamentu (*Areopagitica, a Speech of Mr. John Milton for the Liberty of Unlicensed Printing, to the Parliament of England*), ktorá vyšla 23. novembra 1644. Vo svojej dobe, azda preto, že ju predbehla, zapadla Areopagitika prachom, ktorý oprášili až kultúrno-politickí dejatelia 18. a liberáli 19. storočia.

---

1 V celom texte vychádzam z prekladu a výkladu Miltonovej Areopagitiky Juraja Vojteka (pozri literatúru), a tak uvádzam iba čísla strán, na ktoré sa priamo odvolávam.

2 Z gr. *areopagitikos*, tzn. „Reč o Areopágu“. Pôvodne ide o názov diela antického rétora Isokrata, ktorý svojho času žiadal aténsku vládu o obnovenie autority areopágu – súdneho dvora, ktorý riešil náboženské a morálne spory a rozhodoval o verejných veciach.

2 Príčiny vzniku Areopagitiky

Dňa 5. júla 1641 dlhý parlament zrušil Hviezdnu komoru – orgán tlačového dozoru z čias absolutistickej vlády Stuartovcov. Presbyteriáni, ktorí po revolúcii ovládli parlament, chceli umlčať opozičné hlasy, čo vyžadovalo opätovné zavedenie kontroly tlače. To, čoho predzvestou bol výnos o povinných údajoch každej publikácie z 29. januára 1642 (povinné uvádzanie mena autora a tlačiara), dotiahlo do konca nariadenie „O regulovaní tlače a o zákaze mnohých nedávnych urážok a častých priestupkov spôsobených tlačením mnohých nepravdivých, poburujúcich, štvavých, ohováračských a nepovolených brožúr na veľkú ujmu náboženstva a vlády“, vydané 14. júna 1643. Odteraz musel každú publikáciu pred tlačou schváliť oficiálne určený cenzor. Miliona to pobúrilo natoľko, že sa od presbyteriánov začal odvracať (smerujúc k independentom) a napísal slávnú Areopagitiku.

3 Štýl Areopagitiky

Profesor Juraj Vojtek vo svojej monografii o Areopagitike píše, že je to „neprednesená reč, resp. petícia anglickému parlamentu. Keďže ju autor vydal ako knihu, či brožúrku, zrejme predpokladal, že sa má čítať, dokonca niekoľkokrát, aby si bolo možné osvojiť jej argumentáciu.“ (Vojtek, 1999, s. 10) Rečnícka schéma úvod – argumentácia – zhrnutie je zachovaná a aj rytmicky ide v angličtine o text uspôsobený ústnej komunikácii. Typické sú „rozvité súvetie a perióda“ (s. 10). Tento patetický štýl, spolu s cudzími slovami (gréckizmy, latinizmy) a odkazmi na zastarané reálie, sťažujú čítanie diela. Podľa Vojteka sú však práve ony dôkazom Miltonovho širokého rozhľadu a precíznej práce.

4 Obsah Areopagitiky

Milton svoju reč začína chválou miernej a spravodlivej vlády anglického parlamentu, vyzdvihnutím slobody ako základu spoločenského zriadenia tejto krajiny. Poslucháčov uvádza: naskytá sa vám „príležitosť preukázať lásku k pravde, ktorú tak vznešene hlásate, aj čestnosť úsudku, ktorý nesleduje len vlastné dobro, opätovným posúdením nariadenia upravujúceho vydanie tlače: že totiž nijaké knihy, brožúrky či noviny sa v budúcnosti nesmú vydať, ak ich vopred neschvália osoby, či aspoň osoba, na to určené“. (Milton, 1644, in Vojtek, 1999, s. 20)

O cenzúre v starovekom Grécku a Ríme vraví, že potláčaná či zakazovaná bola len spisba nactiutrfhačská a rúhavá, vysmievajúca sa z uctievaných bohov, „okrem uvádzanej sa mohlo písať o všetkom“ (s. 23).

Vladári sa postupne pokresťančili. Pohanské diela, ktoré neútočili na kresťanstvo, sa mohli čítať až do kartáginského koncilu, ktorý ich okolo roku 400 biskupom čítať zakázal. Kacírske knihy ale ostali povolené. Každý sa mal o čítaní takejto knihy rozhodnúť podľa svojho vedomia a svedomia. Ich zákaz, ako i postihovanie ich čitateľov, prišli vedno s nástupom Martina V. na pápežský stolec (1417). Definitívne riešenie ponúklo spojenie myšlienok tridentského koncilu (1545 – 1563) a veľmi krutej španielskej inkvizície (vznikla v roku 1481 v Seville). Boli vydané dva indexy: *Index librorum prohibitorum* (Index zakázaných kníh) a *Index expurgatorius* (knihy, ktoré sa nesmeli vydať úplné, len úradne zoškrtané). „A aby sa miera svojvôle naplnila, vydali napokon príkaz, že nijakú knihu, brožúrku či noviny neslobodno vytlačiť (akoby im svätý Peter odkázal nielen kľúče od raja, ale aj od tlače), kým ich neschvália a nepovolí podpisy aspoň dvoch či troch pažravých frátrov.“ (s. 24) Cirkev cenzúrou zamýšľala „potlačiť a v zárodku udusiť prichádzajúcu reformáciu“ (s. 26).

Milton sa pri obhajobe slobody čítania odvoláva aj na zjavenie, ktoré zočil Dionisios Alexandrinus: „Čítaj každú knihu, ktorú vezmeš do rúk, lebo dokážeš správne zhodnotiť a posúdiť jej obsah“ (s. 27) a ktoré podľa tohto alexandrijského biskupa korešpondovalo s epištolou Tesaloničanom „...všetko skúmajte, dobrého sa držte“ (s. 27).

Prostému ľudu sa myšlienky z kníh stávajú zrozumiteľné prostredníctvom výkladov, ktoré zabezpečujú kňazi a vzdelanci. Milton na obhajobu voľného prístupu ku spisbe vraví: „...ak je pravdou, že múdry človek podobne ako dobrý preosievajúci vyťaží zlato aj z najbezcenejšej knihy a že hlupák zostane hlupákom aj s najlepšou knihou, ale aj bez nej, nemá zmysel obmedzovať múdreho, ktorý lačnie po ďalšom vzdelaní tak, že sa hlupákovi budeme snažiť znemožniť prístup k tomu, čo jeho hlúposť neobmedzí ani vtedy, keď sa k tomu dostane.“ (s. 30) Na dôvažok sa mu zdá zbytočné obmedzovať písomnú komunikáciu – tlač, keďže škodlivé myšlienky si možno osvojiť „tisícorako inak“ (s. 30). K tomu citujeme ešte z iného miesta Areopagitiky: „Ak pre nápravu mravov chceme usmerňovať tlač, musíme usmerňovať aj naše zábavy a kratochvíle, všetko, čo robí človeku radosť.“ (s. 32)

Autor ďalej upozorňuje na skúsenosť, že cenzúra nerobí z krajín, v ktorých je zavedená a uplatňovaná, krajiny počestnejšie. Poslancov sa od nej snaží odradiť vykresľovaním absurdného obrazu, ktorý by vznikol, ak by cenzúra bola dokonalá. Preto podrobne opisuje prácu cenzorov – to, ako sa toto množstvo vzdelaných úradníkov bude musieť prehrýzať všetkými tými objemnými, mnohokrát osobne nezáživnými a takmer nečitateľnými rukopismi, posudzovať ich, zaraďovať do zoznamov, zoškrtávať.

Podstatou cenzúry je pochybovanie o ľudskom rozume, a preto v nej Milton vidí „podceňovanie a urážku celého národa“ (s. 37). Príčinou jej existencie je naostatok aj neuspokojivé pôsobenie cirkvi, služobníkov božích na poli morálky i vzdelanosti: „Nenádejali sme sa vari, či hádam áno, že ich práca medzi ovečkami prinesie lepšie plody, ako sa ukazuje, veď po všetkom tom svetle, ktorým slovo božie je a bude, po všetkom tom nekonečnom kázaní zostal ľud i naďalej len bezzásadovou a nevzdelanou zberbou, ktorá sa pod závanom každej novej brožúrky odvráti od katechizmu a kresťanskej viery?“ (s. 40). Potláčanie slobody tlače bráni spoločenskému napredovaniu, lebo sa nevydávajú spisy novátor-ské, inšpiratívne, ale len úradne odsúhlasené, a teda zákonite viac či menej pochlebovačné.

Reč vrcholí: „Teraz už nemôžete chcieť, aby sme mali menšie schopnosti, menšie vedomosti, aby sme menej dychtivo hľadali pravdu – ak by ste sa, samozrejme, nestali vy, čo ste nás okresali na súčasnú podobu, menej horlivými čitateľmi a šíriteľmi ozajstnej slobody. Môžeme opäť znevedomieť, zosuroviť, schladnúť a ztročiť sa, stať sa takými, akých ste nás našli, ibaže v tom prípade sa najprv vy musíte stať, čím nemôžete, utláčateľmi, despotami a tyranmi, presne tým, čím boli tí, spod jarma ktorých ste nás oslobodili.“ (s. 47); „Dajte mi slobodu poznania, prejavu a slobodu polemizovať podľa môjho svedomia, to je nad všetky výsady!“ (s. 48)

V závere sa apel na nápravu kritizovaného stavu, teda na zrušenie kontroverzného nariadenia o regulovaní tlače, opakuje. Malo by sa „...ochotne a pohotovo napraviť to, čo sa neosvedčilo, ak si navyše najvyššie miesta uvedomia, že väčšmi si treba vážiť prostú radu, než si iní vážia lákavé dary – to sú cnosti, vážené stavy, ktoré sa vyrovnajú vašim najvýznamnejším činom, i tie dokážu urobiť len muži najväčší a najmúdrejší.“ (s. 52 – 53)³

Použitá literatúra

- Milton, John: Areopagitika, reč pána Johna Milтона za slobodu nepovolenej tlače, určená anglickému parlamentu. Prel. Juraj Vojtek. In: Vojtek, Juraj: Dejiny svetového novinárstva. Dokumenty I. Miltonova Areopagitika. Bratislava: Univerzita Komenského 1999, s. 17 – 53.
- Vojtek, Juraj: Dejiny svetového novinárstva. Dokumenty I. Miltonova Areopagitika. Bratislava: Univerzita Komenského 1999. 86 s.

S použitím uvedených zdrojov spracoval Mgr. Michal Bočák, 2007.

---

³ „Prostá rada“, rozumej Miltonova reč, je dôležitá preto, lebo aj úradník (v tomto prípade poslanec parlamentu) môže byť zle informovaný a na základe toho môže nesprávne rozhodnúť.